

ТРИЗУБІК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT **UKRAINIENNE**

Число 22 (622) Рік вид. XIV. 19 травня 1938 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 29 травня 1938 року.

Що далі за нами залишаються події недавнього минулого, коли в революційні часи український народ струхнув з себе вікові пута чужинецької неволі й піднявся для будови своєї власної держави, що далі ті події й люди, яких ті події винесли наверх, та чини, яких вони доконали, відходять в історію, — тим все виразніше виділяється постать Симона Петлюри, як далекозорого й передбачливого державного мужа, тим все більше значіння набуває саме його чин і його зусилля, скеровані на створення незалежної, самостійної Української Держави над Дніпром.

Те, чого частина українства не розуміла тоді, — і що ясным було для Петлюри, — тепер, коли чини Петлюри можна вже розглядати з історичної перспективи та на тлі різних більших або менших аналогій з життя інших народів, знаходить все більше узнання в усьому українському світі.

Тепер, коли вже минає дванадцять літ од Його трагічної смерті, яку він прийняв за Україну від підступного вбивці, підісланого ворогами українського народу та нашої державности, все яскравіше представляється постать Симона Петлюри, як провідника народу у всеукраїнському смислі.

Історія пішла таким шляхом, що не тільки про наше недавнє минуле можемо говорити тими словами. Ситуація — й надалі представляється подібною, за якої чинив і діяв Петлюра двадцять літ тому. І перед цілим українським народом у ці тривожні й непевні часи, які переживає зараз світ, що знаходиться в стані ре-

конструкції, знову може кожночасно відкритися нам той самий «петлюрівський» шлях до реалізації наших одвічних стремлінь і мрій — власної держави, яка всім українцям буде світити на їх життєвім шляху, всіх українців буде гріти своїм теплом і всіх їх буде боронити, де б вони не жили і де б у світі вони не знаходилися.

* * *

До невблаганої війни за потоптану ворогом честь і волю України потрібні нам усі роди зброї.

Не тільки бо фізична сила потрібна до перемоги, але й сила духа, що ударами сили фізичної керує. Не тільки залізо, але й меч духовний.

Всіми родами зброї воює з нами ворог. Воює не тільки спрямованими в груди «бунтарської» України багнетами червоної армії, не тільки кулями чекістів, мурами в'язниць, нагаями доглядачів у таборах примусової праці для українських засланих.

Ні, ворог мобілізує до боротьби з Україною тако-ж розум і хитрість. Всі засоби поневолення і нищення України хоче продумати, дослідити, розбудувати в систему.

Повстали цілі большевицькі інститути для руйнування української мови, для витравлення з неї її «націоналізму», її духа мови самобутнього народу. Повстали цілі колеї москоських «спеціалістів», що роками мучилися над історією України, силкуючись довести, що гетьман Богдан Хмельницький вислугував перед польськими і москоськими феодалами, а гетьман Петро Дорошенко «був ворогом («душителем») українських селян».

Цілі штаби москоських статистиків, економістів та інженерів орацьовують докладні плани економічного уярмлення України, узалежнення її від москоської промисловости, обернення її в колонію, плани як найдодільнішої її експлоатації.

Все це речі не дуже нові. В наукових ділянках, зв'язаних з українськими справами, большевицька Московщина розгортає тепер в широкому масштабі те, чого зародки можемо знайти в найгірших зразках колишньої імперської російської науки. Все це речі не нові, і не скоро прийде їм край. Українська наука перемогла вже з честю в багатьох славних боях за Українську Прав-

ду. Але ще більше цих боїв жде її в найближчому майбутньому.

Наукова праця в значно більшій мірі, ніж інші ділянки духової творчості (напр., красне письменство) вимагає планової співпраці. Вимагає о р г а н і з а ц і ї. Тому в історії української науки записані золотими буквами не тільки імена поодиноких великих учених, але тако-ж, і може навіть ще в більшій мірі, наукових установ.

Українські Наукові Товариства у Львові і Києві зуміли звести індивідуальні зусилля одиниць і гуртів українських учених до спільних широких річищ і високо піднести прапор української науки перед очима цілого культурного світу.

А врешті у Всеукраїнській Академії Наук знайшла була організація української науки своє увінчання, гідне великої нації, нації державної.

Стільки кипучої енергії, стільки завзяття і жертвеності мали в собі діячі ВУАН, що навіть у несамовитих умовах окупаційного режиму спромоглися були на сотки томів видань ВУАН, до яких під підозріливим оком большевицьких цензорів дісталось багато, дуже багато наукової правди про Україну. Свідчить про це шалена лють окупантів, лють, з якою переводили вони генеральний погром ВУАН, розпочатий 1930 р.

Цей погром був для української науки болючою втратою. Наслідком ліквідації праці ВУАН у царині українського мовознавства, літератури, історії й етнографії було те, що ці ділянки української науки перейшли на підсовітській Україні з рук учених до рук партійних агітаторів. На місці українського мовознавства залишилося політичне псевдомовознавство під проводом Хвилі і Кагановича, замість української історії — «агітки» секретаря компартії Попова з товаришами, замість української етнографії — безграмотне фабрикування фальшивих народніх пісень з похвалами Сталінові і упевненням, що, на його наказ, «жити стало ліпше і веселіше».

Потім прийшли інші часи. Хвилі закинуто, що він замало псував українську мову, замало наближав її до російської, Попову тако-ж «припечатано» різні прогріхи. Але станєища української науки це не змінило.

Що-до господарчих наук, то голоси підсовітських учених (Волобуїв, Яворський), які пробували хоч трохи «підрахувати» економічний грабунок України Московщиною, належать вже до далекого минулого.

Річ ясна, що в таких обставинах цілий тягар боротьби за Українську Правду в науці впав на плечі українських вчених на еміграції.

І треба визнати в ім'я правди, що наукові сили української еміграції вийшли з честю з цього важкого іспиту. Не маючи в своєму розпорядженні тих великих коштів, які потрібні для наукових дослідів, і які може дати тільки власна держава, не маючи на чужині багатьох найпотрібніших матеріалів, українські вчені на еміграції створили своїм завзяттям і самопосяганням величні здобутки наукової праці Вільного Університету в Празі, Господарської Академії в Подєбрадах, Високого Педагогічного Інституту, Наукових Інститутів у Берліні і Варшаві і багатьох наукових товариств та видавництв. Науковий дорібок цих установ охоплює сотки томів, в яких не тільки продовжувано досліді довоєнної української науки, але досліджено тако-ж багато нових питань, зв'язаних з поворотом українського народу до стану нації державної. Підсумки роботи наших учених закордоном двічі підбито було на Українських Наукових З'їздах. Внутрішній координації й звичайному представництву нашої науки на чужині прислужилися Український Академічний Комітет та Українська Наукова Асоціація. Слід згадати тако-ж про засновання в Празі — Музею Визвольної Боротьби України, а в Парижі — Української Бібліотеки ім. Симона Петлюри.

Проте великою прогалиною була недовершеність організації української науки від часу розгрому ВУАН. Українська наука позбавлена тепер найвищого, найавторитетнішого органу, який міг би об'єднувати та організувати її зусилля, який міг би авторитетно українську науку репрезентувати. Як найтісніше об'єднання потрібне нам у время люте!

Така недовершеність організації можлива — для народу недержавного, народу-громадянства; неможлива вона — для нації, яка в своєму відродженні дійшла до державних аспірацій. Наслідки цієї недовершености були дуже сумні. Світова наука

тракувала колись видання ВУАН нарівні з виданнями Академії Наук усіх інших д е р ж а в . А тепер має справу з виданнями Академії Наук УССР, організації, що не має нічого спільного з українською наукою і служить ворожим супроти України цілям. Окупаційна влада намагається видавати свій московсько-большевицький голос за авторитетний офіційний голос у к р а ї н с ь к о ї науки. І немає іншого голоса, який міг би цій неправді з рівною і більшою авторитетністю протиставитися...

Маючи це все на увазі Уряд Української Народньої Республіки вирішив вшанувати 20-ту річницю проголошення самостійності Української Держави відновленням в день мученицької смерті Вождя України Головного Отамана Симона Петлюри найвищого об'єднання, найвищого органу української науки під назвою Київської Могилянсько-Мазепинської Академії Наук.

Уряд УНР свідомо і з повним почуттям відповідальності проголошує не створення чогось нового, а відновлення річей дуже давніх. Бо хоча й переривалося назовні існування найвищого ареопагу української науки, від багатьох століть тісно зв'язаного з столицею України — Києвом, то по внутрішній суті таких пер р в не було. До Могилянсько-Мазепинської Академії ввійдуть члени розгромленої окупантами ВУАН і разом із своїми товаришами новими продовжуватимуть її працю, з повним правом використовуватимуть для добра української справи здобутий нею авторитет. А ВУАН чи не повстала була з Київського Наукового Товариства? А Київське Наукове Товариство чи не пов'язане було тисячами нерозривних ниток з працею цілої плеяди славних українознавців, згуртованих у Київській Старій Громаді, рідній дитині Кирило-Методіївського братства.

Ніколи не бракувало в Києві світлих українських умів, глибоко перейнятих традиціями своїх попередників у культурній праці в серці України. Століттями пливла через Київ безперервна течія української культурної традиції, і автор Історії Русів мав п о с у т і слушність, вважаючи Нестора літописця за «члена колегії київських учених, себ-то Академії».

Уряд УНР відновлює назву українського найвищого наукового центру з часів давньої української державности, з часів гетьмана Мазепи.

На членів-основоположників Академії покликуює Уряд УНР найвидатніших українських учених, що мають за собою загально-визнаний стаж великих заслуг перед Україною, здобутих невсипущою працею науковою і незломністю характеру громадян-патріотів-державників. Їх знанню, їх досвідові, їх авторитетові й їх вірності українській державній ідеї доручає уряд гідну репрезентацію України на міжнародньому науковому форумі, справу об'єднання і планового узгіднення зусиль української науки на користь Українській Державі. Уряд непохитно вірить, що найвища організація української науки буде мозком і серцем України, дасть українцям спасенний приклад єдності і згідності зусиль в інших царинах національної праці.

Vivat, crescat, floreat Academia Mohiliano-Mazepiana!

П О С Т А Н О В А

Ради Міністрів УНР про відновлення Київської Могилянсько-Мазепинської Академії, іменем Української Народньої Республіки затверджена Заступником Голови Директорії Головним Отаманом військ УНР п. Андрієм Лівіцьким м. травня 11 дня, року Божого 1938

Взявши до уваги,
що українська наука, зокрема українознавство, доведені на окупованих Москвою українських землях до повної руїни,
що найтяжчою втратою для цієї науки був доконаний окупаційною владою цілковитий розгром заслужених наукових кадрів Всеукраїнської Академії Наук у Києві,

що установа, яка тепер під ім'ям «Академії Наук УРСР» функціонує в Києві, служить не інтересам України, а навпаки — інтересам її ворогів, не маючи нічого спільного з давнішньою Всеукраїнською Академією Наук, створеною силами Українського Народу для обслуговування його національних потреб в царині науки,

що ця комуністично-московська, цілком не українська своїм складом і напрямом діяльності установа використовує подібність назви з Всеукраїнською Академією Наук і довір'я, здобуте нею серед наукових кол культурного світу, на шкоду Україні на міжнародньому науковому форумі,

Рада Міністрів УНР ухвалила:

Арт. 1. Нав'язуючи до славних традицій минулого України, для вшанування 20-ої річниці проголошення самостійно-

сти Української Держави відновити з днем 25 травня 1938 року стародавню, славу Київську Академію Петра Могили й Івана Мазепи, як найвищу українську наукову установу, під назвою: «Українська Могилянсько-Мазепинська Академія Наук», що свого часу буде перенесена до Києва.

Арт. 2. Поставити ближчим завданням діяльності Української Могилянсько-Мазепинської Академії Наук :

- а) переведення систематичної організації всіх українських наукових сил, здатних і охочих працювати для Українського Народу та його Держави на полі науки;
- б) продовження розпочатої б. Всеукраїнською Академією Наук праці над всебічним науковим дослідженням України в її минулому й сучасному;
- в) відновлення зліквідованих окупаційною владою наукових органів і видавництв та заснування нових, згідно з сучасними потребами української науки;
- г) інформування чуженціональних наукових кол про сучасний стан України й української науки.

Арт. 3. Для організації Української Могилянсько-Мазепинської Академії Наук покликати К о л е г і ю членів-фундаторів Академії, в склад якої запрошені:

Академик Михайло Возняк, член Всеукраїнської Академії Наук у Києві;

Академик Філярет Колесса, д-р філ., член Всеукраїнської Академії Наук у Києві, дійсний член Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові;

Академик Степан Смаль-Стоцький, д-р філ., к. звичайний професор Університету в Чернівцях, член Всеукраїнської Академії Наук у Києві, почесний член Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові, звичайний професор Українського Університету в Празі;

Борис Іваницький, лісовий інженер, к. професор і ректор Української Господарської Академії в ЧСР, к. голова Української Наукової Асоціації в Празі;

Богдан Лепкий, почесний д-р Українського Університету в Празі чеській, дійсний член Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові, професор Ягільонського Університету у Кракові;

Іван Фещенко - Чопівський, д-р техн. наук, к. член Українського Наукового Товариства в Киє-

ві, член Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові і багатьох заграничних наукових товариств, член-кореспондент польської Академії Технічних Наук, тит. професор Гірничої Академії у Кракові ;

А н д р і й Я к о в л і в , к. член Українського Наукового Товариства в Києві, звичайний професор і к. ректор Українського Університету в Празі, дійсний член Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові, заступник голови Українського Академічного Комітету, Української Наукової Асоціації і Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі.

Арт. 4. Надати названій вище Колегії повну автономію в її організаційній діяльності, доручивши їй опрацювати проєкт Статуту Академії, кошторис на її утримання та визначення тимчасового осідку.

Арт. 5. Ця постанова набуває сили закону в день її затвердження.

Голова Ради Міністрів УНР
Вячеслав Прокопович

Міністр військових справ
Володимир Сальський

Року Божого 1938,
м. травня, 9 дня.

П Е Т Л Ю Р А І С У Ч А С Н І С Т Ь

З певним ваганням даю цій моїй статті такий заголовок. Думаю проте, що він має рацію. В шаленому темпі тих подій, які розвиваються тепер довкола нас, С. Петлюра і той період, коли він жив і працював, вже стали минулим, зробились історією. Настав уже час, коли С. Петлюра і його період можна і треба протиставлять сучасності, неспокійній, бурхливій, нескристалізованій, але в кожному разі іншій, ніж доба С. Петлюри. Настав час, думаючи про сучасність і ті завдання, що їх вона ставить, намагатись до того, щоб було незабуто, щоб не пішли намарно надбання і досвід попереднього періоду. В першу чергу надбання і досвід, які залишило для нас життя і праця того, чий іменем названо цей період, життя і праця С. Петлюри.

Говорять, що саме в останні роки популярність імені С. Петлюри набрала особливого поширення. Це твердження має в собі правду, але не всю. Правдою є, що культ С. Петлюри на про-

тязі останнього часу набрав значніших і більших розмірів і поширився на ті кола, які перед тим воліли про нього не згадувати. Але так само правдою є й те, що сучасний культ С. Петлюри — це передусім культ його, як вождя. Повторюється тут те з'явище, яке ми не один раз спостерігаємо в історії культури. Кожна доба, шануючи національних провідників і героїв, наділяє їх тими рисами, які для неї властиві, перестилізуючи і переформовуючи їх відповідно до потреб і до духу доби.

Вертаюсь тут до теми, яку мені вже доводилось порушувати в пресі. Стилізація і переформування постати С. Петлюри відповідно до потреб сучасної доби в той час, коли ми маємо так мало зібраних і опрацьованих матеріалів про нього, містить в собі поважну небезпеку. Небезпеку, що ми заховано і передамо майбутнім поколінням неповний і недокладний образ тої постати, яка відіграла таку виключну роль в нашій визвольній боротьбі.

Право кожної епохи брати від тої чи іншої історичної особи те, що для неї є ближчим і зрозумілішим. Але існує поруч з тим обов'язок наш перед тими, що служили вірно нації й державі, обов'язок зібрати з належною увагою і пієтизмом про їх життя і працю весь можливий і доступний для нас матеріал, не міняючи ані титла, ані тієї коми.

Про С. Петлюру ми маємо дуже небагато зібраних і опрацьованих матеріалів. Ширшої й організованої акції для збирання цих матеріалів нема. Чим більший час відділяє нас од смерті С. Петлюри, тим більше гине безповоротно того матеріалу, який міг би був бути зафіксований і зібраний. З бігом часу відходять ті люди, які б могли дати свої спомини про свої зустрічі і свою працю з С. Петлюрою; у тих, які ще можуть їх дати, зникають з пам'яті деталі і подробиці, які, може, для майбутніх дослідників будуть грати не останню роль. Зникають і пропадають в умовах емігрантського лихоліття матеріали й документи, які характеризують і самого С. Петлюру, так і ту добу, в яку йому довелося працювати.

А наша доба задовольняється стилізованою постаттю С. Петлюри вождя і не відчуває тої відповідальності, яку вона несе за все те, що могло б бути зібрано про С. Петлюру і що завдяки нашій безчинності буде безповоротно втрачено.

Я не згадую і не вимагаю вже більшого. Той період, що минув з часу смерті С. Петлюри до теперішнього дня, давав би право бажати, щоб з'явилась уже ширша монографія, присвячена історії його життя і діяльності. Як убога і неповна література про С. Петлюру, як мало в ній книжок, які дають повніший образ його постати — це всім відомо, про це говорити не приходить.

Не знаю, чи можна сподіватись в усіх цих змінах якихось змін на краще. В кожному разі нагадати про них ще раз я вважаю своїм обов'язком.

В. Садовський

Пам'яткова медаль, праця прсф. В. Масютіна

Лицева сторона

Ш Л Я Х О М Г Е Р О І В

Зміряти ціле значіння Симона Петлюри в нашій визвольній боротьбі буде можна лише тоді, коли буде досягнуто її найвищу мету — незалежність Української Держави. Щоб зрозуміти лише сучасне значіння великого керманяча України, досить уявити собі, в яким безнадійнім становищі перебували б ми тепер, коли б українська визвольна війна кінчилась добою Скоропадського, його проголошенням федерації з Московщиною. Коли ми маємо тепер міцні національно-політичні основи для продовження визвольної боротьби до її побідного кінця як на Україні, так і на чужині, то ми це завдячуємо перед усім тому, що, у відповідь на проголошення федерації, Україна під проводом Петлюри зни-

Пам'яткова медаль, праця проф. В. Масютіна

Зворотна сторона

шила скоропадщину і відновила героїську збройну боротьбу проти Московщини та ввійшла знову в міжнародні стосунки. Не лише національно-політичні основи нашої сучасної боротьби проти Москви, а й самі правні основи нашого уряду оперто в значній мірі на непереривності боротьби, на тім, що у відносинах між Україною та Московщиною нема й сліду якогось правного акту, що свідчив би не те що про мир, а навіть про тимчасове завішення зброї. Війна, яку провадила українська армія під проводом Петлюри, перейшла органічно в повстанчий рух, а цей рух перейшов остільки-ж органічно в спротив окупаційній владі в усіх ділянках національного життя. А по-за межами України викликала збройна боротьба проти Москви протимосковський рух на всіх українських землях та систематичну протимосковську акцію еміграції по цілому світі.

Кров і геройство українців створили те, чим живе тепер спільно вся Україна, а перед усім геройство Петлюри і його смерть за батьківщину. Майбутні історики будуть займатися питанням, чи міг би Петлюра зробити по-за межами України більше того, що було dokonано його смертю? Він не зійшов ані одного кроку вниз, і вмер на тій недосяжній височині, на яку його піднесли його чини. Пригадаймо собі, що смерть його викликала таке вражіння, такий гнів і обурення серед українського громадянства, що його московські убійники певно гірко пожалували свого нерозважного злочину. Рух, викликаний смертю Великого Отамана, винищив ті отруйні паростки зневіри і москвофільства, які почали захоплювати де-які кола не лише західно-українського громадянства, а й велико-української еміграції.

Смерть Петлюри об'єднала українське громадянство навколо прапору самостійної України в один із найкритичніших моментів розвитку української національної ідеології, дала новітній добі визвольних змагань України величю постаті національного героя, перед якою криються всі низькі й себелюбні стремління поодиноких гуртків і одиниць та замовкають їх дрібні суперечки. Ніщо не свідчить про велич живого і по своїй смерті великого Керманіча Нації так, як те, що його значіння зростає поруч із зростом українських змагань за незалежність. Культ Петлюри росте в міру того, як росте туга нації за новим втіленням духа національного героя, що на чужині статися не може.

Але шлях героїв, яким прямував Петлюра до визволення батьківщини, означив він дороговказами, які повинен бачити кожен, хто достойний належати до української нації. Прикметою героїв є монолітність купності їх чинів і непохитність в змаганні до досягнення мети, піднесеної високо по-над сучасниками. Не міркуваннями, а збройними чинами довів Петлюра, що нація стоїть по-над усе, бо все містить в собі. Він попровадив Україну тим шляхом, яким пішла Італія та інші національні держави кілька років пізніше, і коли б Україна здобула тоді самостійність, то вона пішла б раніше всіх інших держав тим шляхом, яким національні великодержави провадять Європу тепер до відродження. Але ми завдячуємо Петлюрі й те, що тепер Україна може цілим своїм єством належати неподільно до протимосковського фронту європейських держав. Коли агенти московського уряду називають «петлюрівців» фашистами і буржуазними націоналістами, то це свідчить лише про убогість їх політичного розуму. «Петлюризм» значно старше «фашизму» і «національного соціалізму», а справжній націоналіст може так-же мало бути буржуазним як і пролетарським, бо він заперечує поділ нації на ворожі собі класи.

Тим-же шляхом збройної боротьби переконався Петлюра — і посвідчив те перед українцями своїми чинами й смертю, що ціла сила української нації має бути звернена проти Московщини, що все те, що єднає нас з Європою, відокремлює нас від московсь-

кого варварства. Заповіт Петлюри писано не пером, а вогнем, залізом і кров'ю. Його було писано чинами, і написано лише для чинних.

Ті, що в день смерти Великого Отамана сходяться святкувати його пам'ять, повинні дбати про те, щоб цей день не зійшов на рівень інших українських національних свят, а підніс би значіння та надав належний зміст святам Крут, Базару та інших героїських чинів збройної боротьби проти Московщини. Цей день мусить належати неподільно лише тім, що перебувають чинними і лишатимуться такими-ж далі. День смерти Петлюри належить петлюрівцям, тім, що прямують неухильно шляхом, зазначеним його чинами. Цього дня повинні всі вони бути в стані зазначити, як далеко посунулись вони на цім шляху протягом минулого року, і означити наперед найменшу міру того, що мусить бути виконано за кожну ціну протягом року наступного. Отже хай буде для петлюрівців день його смерти початком нового національно-політичного року.

Хай ніхто не заспокоює своєї нечинности тим, що він буде «готовий» віддати своє життя батьківщині на полі бою. Це самозрозуміло для громадянина кожної держави, де існує загальна військова служба. І хто може числити певно на те, що він доживе до цього моменту? Хай ніхто не виправдує себе тако-ж думкою, що шляхом Петлюри можна прямувати лише на Україні. Цілий світ є тепер полем протимосковської акції. По-за межами ССРСР перебувають мільйони українців. Хай запитують тепер себе ті, що зійдуться вшанувати пам'ять Вел. кого Отамана, скільки тисяч принаймні української молоді зібрано в чинних протимосковських організаціях, яким існувати дозволяють закони міждержавні і в державах, де перебуває переважна більшість українського народу по-за межами ССРСР? Хай запитають себе ті, що зійдуться святкувати пам'ять великого українця, які засоби було зібрано протягом минулого року між своїми й чужинцями для здійснення заповіту Петлюри лучити Україну з цілим протимосковським фронтом європейських держав?

Національно-політичний програм України зазначив Петлюра з такою ясністю й недвозначністю, що ніякої різниці напрямків, що стояла б наперешкоді до розвитку чинности петлюрівців, бути не може. Правний Уряд УНР на чужині, легальний наступник української влади на чолі якої стояв і впав під кулями, оплаченими Москвою, Петлюра, не лише зберіг недоторкано засади української державности і цілий національно-державний

Цього місяця річниця смерті бл. пам. Симона Петлюри.

Вшануймо достойно пам'ять національного героя

Організатори й учасники свята в десяту річницю смерті С. Петлюри — 24 травня 1936 року — в Ковелі на Волині, разом з частиною селянських хорів із сіл Песухойке і Дубової.

програм української акції, а й поважно розвинув її, створивши належні політичні кадри. Але завданням петлюрівців є виповнити кадри, створені наступниками Петлюри. Завдання це належить виконувати перед усім петлюрівській молоді, найбільше динамічній частині нашої нації, в сучасний, може вирішальний момент політичного розвитку Європи.

Дивно й сумно було б, коли б та молодь, що сходиться звеличати пам'ять Великого Отамана в день його смерті, не бачила того, що дуже поважна частина безумовно чинної молоді на українських землях і на чужині простус не шляхом Петлюри, а політичними манієрами партікуляризму й розбиття національної сили. А ще сумнійше було б, коли б, бачучи це, провідні кола нашої молоді не розвинули змагань за те, щоб завернути ці маси нашої молоді з пагубних манівців на шлях Петлюри.

На могилу Великого Отамана підуть урочисто, як звичайно, в день його смерті: відпорушники українського уряду, українського війська і громадянства. Всі вони на могилі Петлюри приречуть і далі невпинно здійснювати Його заповіт. І це буде найліпшим вшанованням пам'яті нашого покійного Вождя.

М. Дашко

« Я Б Л У Н Я Ц В І Т Е »

ДЕ - ЩО З ДАВНІХ СПОМИНІВ ПРО ПЕТЛЮРУ
І ОСОБИСТЕ ЗНАЙОМСТВО З НИМ У ЖЕНЕВИ

Дарма що я числився з серпня 1904 року симпатиком РУП, — «Революційної Української Партії», одним з фундаторів якої був Петлюра, і до якої вів мене п. Микола Стасюк на зборах молоді, що приїхала до Катеринослава з нагоди XIII археологічного з'їзду, — та вів українську революційно-національну пропаганду серед війська ще два роки перед тим, за часів мого навчання в Михайлівській артилерійській школі в Петербурзі, — я ніколи не тільки не зустрічався, але й не чув, поки жив у Росії, ні разу ймення Петлюри. Проте наш юнацький гурток, серед якого переважали українці, знав за студентську громаду в Петербурзі, і навіть доходили до нього чутки через юнкерів інженерської школи, що є якась військова організація серед писарів українців, але ми не мали охоти нав'язувати зносин ані з студентами, яким не дуже довіряли з конспіративного погляду, ані з писарями, які були «нижні чини» і не могли приймати участі в наших майбутніх старшинських союзах. Може ще й тому, що мали ми здебільшого відразу до соціалістичних теорій, особливо марксистських, що здавалися нам, військовим, так далеким від дійсності... Гуртуючись коло юнацького друкованого журналу «Михайловець» (може хто з читачів чув за нього по рецензії в «Київській Старині?»), одним із редакторів якого я був цілий рік, ми, разом з юнкерами інших військових шкіл, поволі організовували майбутній Союз старшин російської армії. Дійсно, вже в 1905 році Союз цей набрав цілком реальних форм і випрацював свою політичну платформу і план праці, що передбачав, на зразок царгородських молодотурок, зробити військовий переворот, трохи инакше як колись «декабристи», захопити владу в свої руки (на чолі мав стояти один босвий генерал-українець) та примусити царя оголосити конституцію й російську федерацію, в якій Україна мала б забезпечену автономію. І так як Рос.-Соц.-Дем. Роб. Партія, а за нею разом і українська, були проти військової революції і тимчасової диктатури та не визнавали децентралізації національно-красової, Союз наш не вважав за конче потрібне співпрацювати з соціал-демократами, тим більше, що їх партія — робітнича, мало була, на наш погляд, революційна, і тому нам, шляхтичам-старшинам, зовсім не подобалась. Натомість ми мали контакт і навіть одержували де-яку технічну поміч од партії соціалістів-революціонерів, напр., у виданні нашого органу «Народная Армія», але незабаром болюче переконалися в недоречності співпраці з терористичною партією, яка ще й мала в своїм осередку провокатора Азефа.

Але про це все я маю писати деінде. Тут я згадав про це лише тому, щоб пояснити, чому я за час мого перебування в Петербурзі в 1902-4 роках і пізніше, в рр. 1907-8, не зустрічався з Українською Громадою в столиці, а значить і не міг ані познайомитися з Петлюрою, хай припадково, коли він в 1907 р. там жив, ані навіть почути про його існування, будучи примушений характером своєї діяльності триматися осторонь земляків своїх. Все-ж я передпачував журнал «Вільна Україна», де співробітничав Петлюра, власне щоб бути в курсі ідей української соціал-демократії. Місячник вільно доходив до мене в Осовець, так само як і «Український Вѣстникъ», комплект якого, на жаль, не повний, якимсь чудом досі у мене зберігся. Серед членів Союзу старшин я пам'ятаю лише одного правовірного ес-дека Разумовського, підпоручника якогось піхотного полку, досить невиразну індивідуальність і несвідомого малороса. Натомість мали ми, старшини-революціонери, особливо ті, що служили в Царстві Польськім, симпатію до польської Р.Р.С. і тримали контакт із Пілсудським. Про це я збираюся написати окремо в «Бюлетені Польсько-Українськім».

Через мого молодшого брата Сергія, який належав до «Селянської Спілки» і вчився в Лісовому Інституті в Петербурзі, та деяких знайомих студентів були ми поінформовані, що симпатична РУП стала невідомо чому під прапор марксизму і відтоді наша, наприклад, група в кріпості Осовець (де я служив, тепер Модлін у Польщі), як от С. Ластовченко, П. Матковський, Б. Тризна, І. Савицький та інші товариші старшини, всі українці, зовсім не мали охоти нав'язувати знайомства із соціалістами, серед яких на той час грав ролю Петлюра, а скорше симпатизували з НУП — «Народня Українська Партія» — і одержували в кількох примірниках з Лубень від М.Шемета газету «Хлібороб». Але й українські націоналісти тодішні здавалися нам елементом занадто поміркованим, непевним для революційного чину навіть у боротьбі за автономію України, а тому українці з «Всеросійського Офіцерського Союзу», як ми офіційно називалися, оскільки мені відомо, не намагалися нав'язати з ними знайомство, принаймні для наших гуртків Київської військової округи, як то було переведено у Варшавській окрузі з польською Р. Р. С.

* * *

Закордоном, вже на еміграції, з тої-ж причини — несимпатії, а навіть ворожості до марксизму, живучи в Парижі аж до самого початку світової війни, не мав я можливості й нагоди навіть чути ймення Петлюри, хоч у Громаді часто зустрічався з кількома, зрештою нечисленними українськими соціал-демократами, як от В. Винниченко, М. Богун-Чудинів, або спільчанином Оксеном Лолою. Українці, політичні емігранти у Франції, за часів старої Української Громади в рр. 1908-1913 у величезній більшо-

Роковини смерті св. пам. Головного Отамана С. Петлюри в селі Матієві, Ковельського повіту на Волині.

сті або належали до Рос. Соц.-Рев. Партії, або симпатизували з народницьким революційним рухом з давньої організації «Народная Воля», на чолі якої тоді ще були висококультурні й поважні Ф. Волюновський, Л. Шинько та інші українці, або, нарешті були безпартійні. Особисто я, підтримуючи зв'язок з цими могикианами, вважав себе симпатиком НУП разом із Сергієм Макаренком, який тоді був у Парижі. До Громади в той час з У. С.-Д. Р. П. належали, крім згаданих трьох товаришів, ще Л. Юркевич, але він бував у Парижі лише проїздом від березня 1909, коли вступив до товариства. Який це був малий відсоток ес-деків, видно з того, що Громада налічувала до сотні членів, які платили більше-менше справно членські вкладки. Взагалі українські ес-деки ніколи не грали поважної ролі в Громаді, а Винниченко був відомий своєю деструктивною діяльністю, і з ним завжди виникали різного роду непорозуміння. І хоч особисто я з ним ніколи не ворогував, він ніколи не хотів познайомити громадян з початками РУП, наприклад, зіголошенням відповідного відчиту для членів Громади, як те зробив, скажімо, тов. Остап Чічорський про українську босву організацію «Народна Оборона». А може Винниченко в своїм самолюбстві й не уважав нікого цікавим! У всякім разі можу посвідчити, що ніхто з членів Громади, отже українських політичних емігрантів, аж до самої війни не знав і не чув нічого про Петлюру.

Коли я приїздив 1909 р. до Галичини, тако-ж не був я там втаємничений в справу українських соціал-демократів і взагалі українців революціонерів, дарма що мешкав в академічному домі, де познайомився з кількома ес-деками, з яких пам'ятаю Волод. Дорошенка та О. Назарієва, а тому тако-ж не міг нічого почути про Петлюру, хоч він тоді вже не раз приїздив до Львова.

Вперше почув я про Петлюру лише на початку світової війни, коли, працюючи у філії «Союзу Визволення України» в Лозані, як редактор місячника «La Revue Ukrainienne», одержав No 7 «Украинской Жизни» з програмовою статтею в справі війни й відношення українців до Росії, а перед тим зазнайомився з коментаріями П. Мілюкова про це в газеті «Р'єчь» від 8-21 серпня 1914, № 210. Андрій Жук поінформував мене, що автором цієї статті-програми в «У. Ж.» є С. Петлюра, видатний український соціал-демократ і публіцист. Гірко й впрост образливо було читати нам, національним вигнанцям, самостійникам і ворогам Росії, це чудне, як не більше, запевнення в російським патріотизмі, ще й з боку молодих діячів, революціонерів, але заспокоювали себе, мовляв, там видко краще, на яку ноту в дуду грати треба!.. Я залишаю на боці марксистську діяльність Л. Юркевича з його газетою «Боротьба», який займав з Ляхощьким (Кузьма), Цеглинським, Алексинським та іншими виразно русофільську позицію, проти якої примушений був боротися навіть його товариш по партії, теоретик У. С.-Д. Р. П. Володимир Левінський. Від цих людей очевидячки тако-ж не можна було почути про Петлюру: Юркевич більше говорив про Луначарського і Троцького, а Левінський про Кауцького, Адлера та Леніна...

* * *

Про державну діяльність Петлюри вперше дійшли відомості до Швейцарії лише в кінці травня 1917 з нагоди першого військового з'їзду в Києві, а потім і організації Генерального Секретаріату. Тоді, на початку ліквідації СВУ, я вже співробітничав з Вол. Степанківським в його Українським Бюрі в Лозані і разом з ним, гр. Мих. Тишкевичем та О. Коваленком редагував «L'Ukraine». Ото-ж припало мені з уривчастих відомостей та персональних інформацій колеґ скласти для видання (№ 32 від 6. 8. 1917) коротенькі біографії перших 8 членів Секретаріату і М. Грушевського, голови Центральної Ради. При статті була вміщена й стара, з 1906 р. фотографія Петлюри з В. Садовським. Ось що я тоді міг написати про Петлюру: «Військовий міністр. Нар. в 1879 році в міщанській родині в Полтаві, де вчився в духовній семінарії, але за революційно-національну пропаганду був видалений з шостої класи. Член РУП і потім У. С.-Д. Р. П. Директор щомісячника «Украинская Жизнь» в Москві. Під час війни працював для фронту в Союзі Земств. Добрий промовця і політичний організатор, він є душею Заг. Військового Комітету, який переводить

«Козацька Могила» в Олександрів-Київському у Польщі

На роковини смерті Вояк Наций,— 25 травня, — українці складають те-ж поклін і воякам Української Армії, що, — як і Він, — на чужині віддали своє життя за національний ідеал і твердо стояли на національних позиціях. У Польщі українська еміграція складає гайд померлим воякам на «Козацькій могилі», що стала як-би Могилою Невідомого Вояка і що має на собі напис на кам'яній таблиці :

Хай верст знає, що козацька сила
Ще не вмерла під ярмом тирана,
Що кожна степова могила
Це вічна непізнана рана.

українізацію армії і сповнює роль українського міністерства війни».

З того часу в кожному числі є згадка про Петлюру. Події розгорталися страшенно швидкими темпами і хоч з нашого далека, з Швейцарії, тяжко було досконало стежити за діяльністю й еволюцією тодішніх провідників українського державницького руху за часи революції, але все виразніше висувалася на кін історії постать Петлюри, до якого, мушу признатися, тоді, як гень раніше до українських марксистів, у мене не було багато довір'я. Мої симпатії були на боці більше націоналістичних діячів, от як Міхновський (з ним я листувався ще з Парижу під час мого співробітництва у «Снопі»), Ліпінський (з ним я познайомився в

Кракові в 1909 р.), д-р Луценко, Степаненко та ин. самостійники-державники.

Хоч як виразно на той час було видно, що керма відродженої батьківщини посувалася ліворуч, були ми на еміграції в більшості прихильниками рестаурації української держави у формі республіканській на зразок традиційного козацького гетьманату. Ось чому один час наша газета «L'Ukraine», здається, була єдиним органом закордоном, який критично підтримував гетьмана Скоропадського, не дивлячись на всі його помилки, але по його ганебнім маніфесті про федерацію, «L'Ukraine» перша, в числі від 28. 11. 1918, рішуче висловилися що «... гетьман зрадив свій край і що нарід не може більше визнавати його за шефа держави... та що його негідна німецько-московська інтрига не приведе до добра, а його місце на вигнанні».

В цій, французькою мовою газеті, яку видавало 6 літ «Українське Бюро» в Лозані, поміщено було дві цікаві й талановито виконані п. Волод. Полісадовим карикатури на «федералістичне» міністерство Скоропадського. В першій (від 12. 12. 18) Петлюра в козацькій жупані з шаблею в руці перевертає «дошку спасіння», на якій балансують в розлуці «українські міністри» в німецьких шоломах: Гербель з московською гармонією в руках, Ландсберг з пляшкою горілки, Мерінг з нагаєм, Рейнбот з самоваром і московський мужик-большевик з іконою на грудях. Одним кінцем дошка тримається на французькій консулі Енно, що з трьохколоворим прапором не знає, як р.туватися з Одеси. Друга карикатура того-ж артиста, вміщена в числі від 26 грудня 1918 під заголовком «Різдво в Києві», представляє в лицах московсько-німецьких монархістів під проводом французького консула та большевицьких чекистів, які в божевільнім страху, піднявши руки до гори, навкруги ялинки дивляться зачаровані на Петлюру, що з гайдамацьким шликом визирає з вікна, як местник українського народу. Внизу малюнка написано: «Клемансо: Хто-ж це Петлюра? Консул Енно: Це страшний українець, який «дав мені копняка в зад і викинув за двері разом з моїми приятелями росіянами й бошами... Клемансо: Й дуже добре зробив!»

Само собою розуміється, що «L'Ukraine» уділяла на своїх сторінках багато місця Петлюрі та його діяльності. В числі від 23 серпня 1919 було поміщено його останню фотографію. Одначе з поворотом спеціальної симпатії п. Степанківського до «Нац. Галицької Ради» і диктатора Петрушевича, ця газета з квітня 1920, коли я давно вже не тільки не приймав участі в її редагуванні, але навіть не співробітничав, мешкаючи в Женеві, вона друкує статті й інформації проти головної закордонної політики Петлюри, як президента Директорії.

Ще раніше, по заключенні миру з Центральними Державами в Берестю, коли приїхав до Швейцарії, в кінці січня 1918, відомий авантюрист Юрій Гасенко, він сповідав українській колонії багато цікавого з початків національно-соціальної революції в

Яблуня С. Петлюри
на хуторі панства Бачинських коло Женеви
Акварель пани Іди Бачинської

День смерті Симона Петлюри — 25 травня — є днем збірок на Бібліотеку Його імені в Парижі.

Прохаємо Вас не відмовити відмітити цей день і прийти активно нам на допомогу популяризацією збірок серед громадянства і дати свою пожертву.

Не забудьте, що Українська Бібліотека ім. С. Петлюри лишиться навіки представником української культури в Парижі і що чим більше буде вона підтримувана громадянством, тим кориснішою може бути її робота для української справи в світової столиці Парижі.

Травень 1938.

РАДА БІБЛІОТЕКИ

Гроші посилати на адресу Бібліотеки :
Bibliothèque Ukrainienne Simon Petlura à Paris
41, rue de La Tour d'Auvergne, Paris 9, France.

або через банк на conto Бібліотеки :
Bibliothèque Ukrainienne Simon Petlura à Paris
N° 40564, Crédit Lyonnais. Agence «Y», 22, avenue des Gobelins,
Paris, France.

Росії, як перший наочний свідок подій, що добрався до нас закордон, але й він про Петлюру тоді зовсім не згадував...

Геть пізніше, при першій навалі большевиків московських на Україну, коли закордон чкурнуло багатько нашої інтелігенції і скрізь з'явилися різні Місії та дипломати, українське життя закордоном, не дивлячись на це, все-ж проходило майже без стичности з урядом УНР, лише в більше-менше стислім порозумінні з нашими дипломатичними представниками. Але й через них ми, давні емігранти, мали дуже мало правдивих відомостей про те, що в дійсності робиться на батьківщині, бо урядовці цих Місій самі були майже ізольовані на чужині, без посередніх зносин з урядом, і тому про діяльність Головного Отамана небагато знали певного. Тоді двічі, з оказією, одержав я персонально листи від моїх братів, що всі три були близько або до уряду, або до штабу армії. З одного з цих листів я довідався, що Петлюра «пильно вчиться стратегії й військових наук від твого, — писав брат, — шкільного товариша по Михайл. артил. училищу». Це мені дуже сподобалося, бо виступала певність, що «бувний шотовод і журналіст», — як називали Петлюру росіяне, з марксиста вийде на правдивого вождя...

На початку листопаду 1919 р. до Кам'янця виїхав з Лозани протестантський пастор Г. Неймарк, який мав за завдання, на запитання уряду, зробити анкету про жидівські погроми на Україні, про що писала закордонна преса. Під час війни п. Н. був адміністратором Українського Бюро в Лозані. З поворотом він виголосив по головних швейцарських містах надзвичайно цікаві відчити, здебільшого під заголовком: «На Україні Петлюри. Вражіння з подорожі. Погроми»; В Женеві свій відчит п. Неймарк виголосив 17 грудня 1919. Я з ним був увесь час в найкращих відносинах і натурально він мені особисто оповідав у подробицях багато цікавого, про що не згадував на своїх відчитих. Його інформації, цілком лояльні і без упередження, виявили мені правдиве й, треба сказати, впрост жажливе обличчя обставин, в яких працював наш уряд і Головний Отаман. Не хотілося вірити, що в тих неймовірних умовах боролася з білими й червоними наїзниками наша армія і її зверхник! Лише в цей мент із слів чужинця я зрозумів, яке геройство мав Петлюра, яку силу волі, мужність і витривалість патріотичну... Та тоді давно вже він не був ані марксистом, ані соціал-демократом!...

* * *

Коли, на початку грудня 1919, Петлюра несподівано для чужинців, а може й для певного круга земляків, виїхав закордон до Варшави, ширші кола української еміграції, особливо в Західній Європі, майже нічого не знали, не дивлячись на зусилля численних інформаційних, трохи не всіма мовами, видань періодичних, видаваних нашими місіями, ані про його плани, ані навіть про нього особисто. Не знав і я, крім того, що давно вже й фактично українську визвольну державну боротьбу очолює ніх-

то інший, як Петлюра, що це ймовірно на його ініціативу підписаний був договір із Польщею. Було відомо, що війна далі проводиться з москалями, хоч армія пішла у запілля ворога, що існує уряд, лише не знати де, так само як і передпарламент. В дійсності жадного парламенту не було й багато ще чого, але так хотілося, і в Швейцарії само цікавилися цією інституцією, а потім уже історичною, майже легендарною постаттю самого національного героя тової України—Петлюри. Де-що цікавого обсерваційного матеріялу подавали до закордонної преси чужі кореспонденти, от як Дюбуше, д-р Л-е, полк. Д., комерсант Пфлюгер і багато інших чужинців, навіть як порахувати з одної Швейцарії. Одночасно, з серпня 1919, щойно заснований «Український Клуб у Женеві» розвиває інтенсивну діяльність, інформуючи швейцарську пресу як про УНР, так і про Головного Отамана Петлюру. Дуже цінні відомості подає місцевий колонії Микола Левицький, заст. посла в Берні, на зборах Клубу 13 листопада 1920 після свого повороту з Кам'янця.

В кінці 1920 року почався спільний польсько - український похід на Київ. Швейцарська преса заповнюється прихильними звістками про Пілсудського й Петлюру і раз-у-раз згадує за можливість відреставрування незалежної Української республіки на правобережній Україні з столицею в Києві і в союзі з Польщею та Францією. На жаль, різні складні тодішні обставини стали на перешкоді цьому планові. Що більше, польське військо й столиця несподівано опинилися в небезпеці і швейцарські часописи з відомою їм об'єктивністю та чесністю і в «чуді над Вислою» зазначають кошовну поміч української армії, спеціально під Замостям, у боях проти кінноти Буденного. Але це був лебединий спів української потужності напередодні нової жахливої руїни.

Військо було інтерноване в Польщі та Румунії. Уряд пішов на еміграцію. Але Петлюра чола не хилив. На еміграції живо цікавилися навіть сумним періодом Тарнова, в Женеві одержували відомості безпосереднє, і за цими інформаціями й написав, між іншими статтями з життя УНР, як кореспондент, до журналу «Америка» в Філадельфії велику статтю про відкриття Ради Республіки і ролі Головного Отамана (№ 33 від 18. 3. 1921). Але потрохи й без надій закінчувався і цей період. Головний Отаман переїхав до Варшави, де не залишився довго. Поволі зменшувалася надія на повстанський рух, населення жило стероризоване, нищене безмилосердно голодом, огнем і мечем. Почалася звичайна в таких умовах емігрантська біда, інтриги, зневіра... Петлюра довго такого життя не міг витримувати, його здоровий дух і любов до позитивної боротьби брали гору над пасивним вичікуванням, і ось одної днини, десь, здається, у вересні 1923 року, він вирішив покинути Польщу. Само на новий рік 1924 він уже був у Відні, як про це так живо й талановито оповідає у «Збірнику пам'яті Петлюри» його товариш по праці державній і співмандрівник по Європі В. Прокопович, а потім попрямував до Будапешту і далі на Захід. Перегорталася нова сторінка історії.

(Далі буде)

Євген Бачинський

УКРАЇНЬСЬКА БІБЛІОТЕКА ІМ. С. ПЕТЛЮРИ В ПАРИЖІ

Загальний звіт за рік 1937.

1937 рік був десятим роком фактичного існування Бібліотеки ім. С. Петлюри (підготовча праця розпочалася 1 березня 1927 року) та восьмим роком офіційного існування (відкрито Бібліотеку 25 травня 1929 р.).

Цей рік Бібліотека містилася в тому-ж помешканні, на 41 rue de La Tour d'Auvergne. Ні в складі Ради Бібліотеки, ні її працівників змін ніяких не було. Лише акад. проф. Степана Смаль-Стоцького обрано почесним членом Бібліотеки.

На перше січня 1938 року маємо два почесних члени: Директор Наукового Інституту в Варшаві професор Олександр Лотоцький та професор д-р Степан Смаль-Стоцький з Праги. Головою Ради є Вячеслав Прокопович, заступником — Іларіон Косенко, секретарем — генерал Олександр Удовиченко, члени Ради — професор Олександр Шульгин та Іван Рудичів, який був і бібліотекарем. При бібліотеці працював тако-ж і маляр Леонід Перфецький.

З жовтня місяця 1936 року при Бібліотеці міститься й редакція «Тризуба» (в одній кімнаті). Почасти, в зв'язку з цим моментом, як тако-ж з огляду на неможливість працювати в помешканні без опалу, в порозумінні з власником, установлено центральний опал коштом власника, що потягло за собою збільшення плати за помешкання на 1000 франків у рік: опалювання провадиться коштом і засобами Бібліотеки. Приміщення ред. «Тризуба» та інсталяція опалу привели до потреби перегрупування полиць, шаф, нової інсталяції освітлення в книгозбірні. Тако-ж догелось зробити переробки в кухні, як рівно-ж причепурити передпокій і кімнату на четвертому поверсі. Це дало непередбачених витрат коло півтори тисячі франків. Для зреалізування цих праць довелося закрити Бібліотеку в січні й лютому.

Фінансовий звіт за рік 1937, який в деталях до цього долучається, виглядає так:

Сальдо з р. 1936 — 2837.50 фр.

Поступлення :

Сальдо з р. 1936	2.837.50
1. Субсидія Уряду УНР	2.700.—
2. Пожертви	18.751.65
3. Абонементи	585.—
4. Забезпеки	210.—
5. Ріжні поступлення	1.052.75
6. Продані та втрачені книги	158.10
7. Переходові	350.60

Всього 23.808.15

А разом з сальдо 26.645.65

Видатки :

1. Пошта	1.256.85
2. Канцелярія	782.—
3. Ріжні видатки	4.888.80
4. Господарські та роз'їзди	1.788.80
5. Купівля книг та періодичних видань	1.683.70
6. Доставка книг	23.55
7. Видатки на помешкання (плата, конс'єржка, страховка, податок)	8.630.85
8. Опалювання	1.060.90
9. Освітлення	527.80
10. Газ	262.40
11. Поворот забезпек	75.—
12. Фото й малюнки	274.80
13. Переходові	259.20

Видатків всього ... 21.514.65

Сальдо на перше січня 1938 р. (26.645.65 — 21.514.65) 5.131.—

Робота в Бібліотеці що-до впорядкування книг і періодичних видань (інвентаризація й каталогізація) йшла дуже стриманим темпом. Лише виготовлені минулого, 1936 року, картки були розписані по каталогах, всього кого 1200 назв. Не було приступлено тако-ж до виконання постанов останнього засідання Ради що-до оригінальних листів С. Петлюри, реєстрації петлюровіянці, реєстрації газет та ин. Складаються лише поіменні списки всіх осіб та установ, що дали грошеві пожертви. Таких жертводавців зареєстровано вже більше 2000 і доведено ці реєстри до 1934 р. Тако-ж робиться нова картотека на журнали. Крім того, п. Перфецький продовжує далі укладання альбомів.

В році 1937 Бібліотека одержала книг та журналів:

	К н и г и		Ж у р н а л и	
	Укр. мовою	Чуж. мов.	Укр. мовою	Чуж. мов.
Одержано в дар . . .	579	164	401	339
Куплено	23	23	39	3
Крім того, 4 опери (2 укр., 2 чуж., та 16 зшитків нот і три альбоми).				
Одержано в обмін від Бібліотеки у Венсені	18	3		
Всього поступило . .	620	190	440	342
Вибуло книг :				
Видані в обмін	22	1	10	
Подаровані	42			
Продані	8	20		
Всього вибуло	72	21	10	
Таким чином, загального приросту книг та чисел журналів за р. 1937 було	548	169	430	342

Отже, загальна кількість книг : українською мовою — 7430, чужими — 6382, разом — 13812. Немає відомостей про стан книг по філіях, все-ж треба уважати, що їх є не менше, як 2500 прим. Всього, таким чином, книжкового фонду — 16.312 примірників.

Періодичних видань Бібліотека одержувала загалом 144 назви. В тому українських—121 (газет 55, а журналів 66). Крім невеликої кількості (Ред. «Тризуба» передавала 11 українських і 6 чужих, та 5 укр. журналів доводилося купувати — ріжкі бюлетені емігрантські в Парижі), всі майже періодичні видіння доходили безпосереднє від видавництва.

Відвідало Бібліотеку за рік 769 осіб. Найменше одвідин припадає на лютий—22 особи, коли Б-ка була закрита з огляду на ремонт, а найбільше на місяці серпень та вересень — 254 особи — під час організованої вистави на пошану гетьмана Мазепи.

Число абонентів було 63, яким видано було книг 600 та журналів 87. З того числа платних було 22 особи, від яких поступило лише 585 фр. Найбільша кількість виданих абонентові книг — 62 за 4 місяці.

За рік в помешканні Б-ки відбулися такі виклади:

1) 3 квітня проф. С. Сірополка з Праги на тему : Київ-Могилянська Колегія — Академія. Присутніх — 29.

2) 25 квітня проф. М. Славінського з Праги на тему: Проблема вождя (аспект соціологічний). Присутніх — 49.

3) 22 травня проф. С. Сірополка з Праги на тему: Освіта на Україні за часів Катерини II. Присутніх — 24.

4) 4 вересня проф. А. Яковлева з Праги на тему: Пересторога Теофіла Бобровича з р. 1668. Присутніх — 29.

5) 5 вересня проф. Д. Дорошенка з Варшави на тему: Вражіння з побуту професора в Канаді. Присутніх — 38.

6) 11 вересня п. Юр. Пономаренка на тему : Легенди про Мазепу в світовій музиці. Присутніх — 14.

7) 4 жовтня письменника Юрія Липи на тему : Микола Гоголь (читає п. Ковальський з огляду на відсутність п. Липи). Присутніх — 34.

8) 10 листопаду проф. О. Бочковського з Праги на тему : Національна проблематика українства в Канаді. Присутніх — 27.

Всього на 8 викладах перебувало 244 особи.

Крім лекцій в помешканні Бібліотеки, в грудні 1937 р. було влаштовано концерт з нагоди 25-ліття смерті славного українського музики Миколи Лисенка. Організацію цього концерту було доручено композиторові Юрію Пономаренкові. Концерт з художнього боку пройшов бездоганно, але дав дефіциту коло 600 фр.

Згідно з постановою Ради було влаштовано в читальні Бібліотеки виставу на пошану пам'яті гетьмана Мазепи, з нагоди 250-ліття перебрання ним гетьманської булави. Для вистави було використано помешкання читальні, всі три стіни, а також дві стіни в іншій кімнаті.

Вистава складалася з світлин портретів Мазепи (26) та світлин, що представляють його культуртрегерську діяльність. Окрема стіна була відведена для шведсько-українського союзу. На столах було розкладено книги й різні публікації різними мовами та музичні твори. В окремій кімнаті були зібрані гравюри, видані в різних країнах Європи. Всіх експонатів було 166. Організацію й упорядкування вистави, розробку плану виконання зроблено малярем Л. Перфецьким. Експонати були взяті частинно з архівів Бібліотеки, що було зроблено п. Перфецьким, а де-що випозичено від людей та установ. А саме: Науковий Інститут в Берліні, Науковий Інститут у Варшаві, Національний Музей у Львові, Ілля Хмелюк, Париж, М. Бремів з Женеви, М. Шаповал, Париж, Є. Деслав, Париж, М. Шумицький, Париж, С. Нечай, Париж, проф. Б. Крупицький з Берліну, майор Домбровський, Париж, Юрій Пономаренко, Париж, Л. Гузар, Париж, Є. Онацький з Риму, В. Стороженко, Париж.

Велику участь взяла Бібліотека в загальній українській маніфестації — виставі української преси на Міжнародній Виставі в Парижі. Без цієї допомоги Бібліотеці взагалі не могла б здійснитися ініціатива Товариства Прихильників Ліги Націй що-до організації вистави. Бібліотека дала більше 2000 фр. грошми та всі експонати, за виключенням мапи, схем та портрету Мазепи. Бібліотека також своїм коштом замовила світлинні станду й розіслала їх до українських установ та органів преси з описом станду. Ці світлинні й описи було вміщено в кількох пресових органах. Бібліотека вживала також заходів до збільшення органів преси на стандарті, і всіх видань було коло 150. По закінченні вистави Т-во Прихильників Л.Н. передало до архіву Бібліотеки всі ті матеріали.

Як і кожного року, Бібліотека організувала святкування ХІ річниці смерті свого патрона — бл. п. С. Петлюри.

З інших маніфестацій Бібліотеки варто відзначити такі: матеріальну участь у похороні української малярки Софії Левицької; урочиста панакхда по президентові Чехословаччини Т. Масарикові, на якій були представники чеського посольства; для вшанування пам'яті письменника Василя Стефаника Бібліотека пожертвувала 50 фр. на «Рідну Школу» у Львові; жертва Національному Музеєві у Львові 25 зол. на упорядкування матеріялів про Мазепу, що зібралися в Музеї ; пожертви на Бурсу ім. С. Петлюри в Перемишлі та на збудовання Народного Дому ім. Петлюри в Букарешті.

Треба згадати також, що проф. А. Яковлів, будши літом у Парижі, привів до порядку архів Судової Комісії в справі процесу Шварцбарда і склав інвентар того архіву.

В минулому році Бібліотека зробила, крім пожертв грішми, тако-ж і пожертви книгами, а саме: Лікарському Т-ву у Львові було вислано більше 100 кіло ріжних медичних видань французькою мовою, при чому кошти пересилки в сумі 16 зол. було покрито Товариством. Було вислано тако-ж кілька десятків книг Т-ву «Просвіта» в Парагваю. Були й менші пожертви, по одній книзі, особам, що допомогли так чи инакше Бібліотеці.

Початий давніше обмін з Бібліотекою сучасної документації у Венсені *) був минулого року більше інтенсивний. Завідуюча орієнтальним відділом тієї Бібліотеки пані Демулен кілька вечерів провела в нашій Бібліотеці, переглядаючи каталоги та вибіраючи потрібні й бажані витання. П. Рудичів тако-ж побував кілька разів у Венсені. Наслідком був обмін виданнями по кілька десятків книг. У Венсені взято до 30 книг московською мовою з українки.

На кінець звіту треба згадати енергійну працю представника Бібліотеку у Польщі п.І. Липовецького, який провів велику акцію збірки пожертв з нагоди різдвяних та новорічних свят. Ця його акція принесла до 2000 фр. Тако-ж представник у Львові проф. І. Шендрик надіслав кілька сот зібраних ним книг та журналів.

Ще треба сказати, що, крім пожертв книг і грошей, були пожертви й иншого характеру. Напр., пані Гайдовська-Потапович та пані Д. Струць прислали по прекрасно вишитому рушнику, п. посол Ст. Скрипник передав 22 срічки від вінка, покладеного на могилу С. Петлюри від українських волинських організацій та великий альбом фотографій із свята вшанування 10 річниці смерті С. Петлюри на Волині в р. 1936 р. Від проф. О. Кошиця одержано три десятки альбомів та сотні листівок — краєвидів країн, в яких побувала Українська Республіканська Капела. Від маляра Перебийноса одержано три портрети. Від ріжних осіб одержано 283 світлин. Від п. Прокоповича — барельєф Шевченка, роботи В.Масютина. Від п. Горолюка — мисочку гуцульського виробу. Окремо треба згадати п. Приходька та панну Гондуен з Ніци, які даремно оправили 12 книг.

Взагалі треба сказати, що минулий 1937 рік майже у всіх відношеннях був одним із кращих років. Лише праця внутрішня, бібліотечна ніяк не може вирівнятися з огляду на плохий стан очей п. Рудичева. А ще характерне й не бажане явище в житті Бібліотеки — це затримка читачами книг і справжня неможливість примусити їх повернути.

*) Bibliothèque de la Guerre à Vincennes (коло Парижу).

Кожен українець повинен спричинитися до будови пам'ятника Симонові Петлюрі — Української Бібліотеки Його імені в Парижі. Під час жалібних академій в день річниці його смерти та на панахидах за спокій його душі влаштовуйте збірки на той Йому пам'ятник.

РІЧНИЦЯ СМЕРТИ бл. пам. С. ПЕТЛЮРИ В ПАРИЖІ

Цього року річницю смерти бл. пам. Симона Петлюри в Парижі відзначено було нашою еміграцією скромніше, ніж в попередні роки. Не було влаштовано ширших зборів, але 25 травня, в годину смерти покійного Вождя Нації, — год. 2,35, — відправлено було урочисту панахиду на могилі на кладовищі Монпарнас, а 26 травня в Українській Православній Церкві відправлено було заупокійну службу Божу, а по ній панахиду, після чого відбулася церемонія покладення вінків на могилі Покійного Головного Отамана од установ і організацій та урочисті збори паризької філії Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції.

* * *

Панахида на могилі 25 травня відбулася за численної участі українського громадянства. Могила Головного Отамана С. Петлюри представлялася очам прикрашеною великим білим хрестом — покладеним од родини Покійного — із білих квітів, між якими посередині виділялися розкішні білі лілії. В головах могили прапори — Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції та Товариства б. Вояків Армії УНР у Франції.

Правив панахиду прот. І. Бриндзан, який сказав те-ж і відповідне слово. Гарно співав церковний хор під орудою п. Миколайчука. Проїшла панахида дуже гарно й урочисто.

Між присутніми можна було зауважити пані Л. Прокоповичеву і пані Л. Шульгинову, містоголову Об'єднання Товариств б. Вояків Армії УНР ген. О. Удовиченка, керуючого Місією УНР у Парижі п. І. Косенка, представника Редакції «Тризуба» інж. С. Нечая, Українську Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі представляв п. І. Рудичев, Союз Українських Емігрантських Організацій у Франції голова Генеральної Ради Союзу п. М. Шумицький та генеральний секретарь п. П. Йосипишин, Товариство б. Вояків Армії УНР у Франції — п. М. Ковальський, Спілку Українських Інженерів у Франції представляв голова її інж. Д. Юскевич. Присутнім був кореспондент «Діла» в Парижі д-р Ю. Студинський, інж. М. Малашко, інж. О. Корбелецький і багато інших членів паризької української колонії.

* * *

На четвер, 26 травня, припав святочний день, і тому цього дня було відслужено в Українській Православній Церкві в Парижі урочисту заупокійну службу Божу, а по ній панахиду, щоб дати таким чином можливість шанувати пам'ять С. Петлюри тім із українців, що, зайняті працею, не могли бути на панахиді на кладовищі попереднього дня.

Службу Божу і панахиду правив настоятель Української Православної Парафії у Франції прот. І. Бриндзан, який звернувся до вірних те-ж і з словом, в якому підкреслив, що зі смертю Петлюри не вмерли його ідеали, вони живуть далі, і що обов'язком усіх українців являється вести дальшу боротьбу до остаточного їх здійснення.

Як завжди, добре під час служби Божої і панахиди співав церковний хор під керуванням п. Миколайчука.

У церкві була сила людей. Між присутніми були: пані Л. Прокоповичева, ген. О. Удовиченко, п. І. Косенко з родиною, п. І. Рудичів, п. М. Шумицький, інж. С. Нечай, п. М. Ковальський з дружиною, ген. М. Капустянський з дружиною, п. П. Йосипишин, інж. Д. Юскевич з дружиною, п. Алі-Анбер бей-Топчибаші од азербейджанців та представники вільних козаків.

Під час служби зроблено було збір грошей на Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі, при чому зібрано було 264 франка.

Після церкви на кладовищі Монпарнас відбулося покладення вінків на могилі покійного Головного Отамана за дуже численної участі українського громадянства. Покладено було вінки од Уряду УНР, од Редакції «Тризуба» та од українських організацій та установ у Франції. Останній

вінок мав розкішну жовто-блакитну стьожку з написом: «Панові Головному Отаманові Симонові Петлюрі — Українська еміграція у Франції».

Крім того, покладено було на могилі багато квітів од окремих осіб, і вся могила таким чином потопала в цвітах.

* * *

Перед тим о год. 12,15 свій вінець квітів на могилу Симона Петлюри поклав і Пластовий курінь у Парижі. Квіти були сині й білі, перев'язані довгою шовковою жовто-блакитною стьожкою з написом: «Симону Петлюрі — Пластовий Курінь у Парижі».

Пластовий курінь вишикувався перед могилою. Роздалася команда провідниці Гуртка дівчат І. Мартиняківни для віддання пошани, і квіти поклали вдвох — провідник Гуртка хлопців О. Мартиняк та містопровідниця Гуртка дівчат Н. Мацаківна. Разом із тим пластунка О. Царевичівна, виконуючи доручення, поклала на могилі білі квіти від голови Товариства «Український Пласт» у Празі п. Н. Козицької. Присутній при цій пластовій церемонії пластовий референт інж. С. Нечай звернувся до пластунів із словом, після якого роздалося над могилою Симона Петлюри платове «Скуб!», як привіт організованої української молоді, що підхоплює державницькі українські прапори, принести які на рідну землю ставить собі за завдання свого життя.

Слідом за тим інж. С. Нечай в цю урочисту хвилину оголосив куріневі, що затверджується його назва, яку курінь постановив прибрати на однієї із своїх сходин, і що надалі назва куріня буде: «Пластовий курінь імені Головного Отамана Симона Петлюри» в Парижі.

* * *

По-обіді 26 травня відбулася скромна урочистість вшанування пам'яті Головного Отамана С. Петлюри, влаштована філією Парижу й околиць Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції.

На год. 15 в помешканні Товариства в Парижі численно зібралися члени Т-ва й запрошені гості, що не вміщалися в кімнати, де відбувалися урочисті збори. Одкрив збори керівник філії ген.-штабу соти. Володимир Солонар коротким словом, після якого голова Т-ва ген. штабу ген.-хор. О. Удовиченко зробив коротку доповідь, в якій, на підставі власних спогадів та листування з покійним Головним Отаманом виявив думки й стремління Вождя Нації нашої що-до Чорного моря. Доклад був цікавий власне тому, що розкрив ще одну сторінку діяльності покійного Симона Петлюри, який прекрасно розумів значіння посідання Чорного моря Українською Державою.

По докладі Голови Товариства присутні вшанували пам'ять покійного Головного Отамана вставанням. Потім уповноважений Т-ва і керівник філії соти. В. Солонар поділився своїми спогадами про зустрічі з С. Петлюрою, підкресливши роль й значіння його мудрого державного керівництва та пошану до нього в тодішніх часах серед Української Армії.

По тому соти. Солонар з великим чуттям заспівав «Розвійтеса з вітром» на слова І. Франка, улюблену пісню покійного Головного Отамана, та «Три шляхи» на слова Шевченка. Далі присутні співаки хору Т-ва заспівали «Чуєш, брате мій», на чому й закінчилася ця урочистість.

**В день 25 травня зробімо пожертву на монумент С. Петлюри —
— Бібліотеку його імені в Парижі**

ХРОНІКА

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ

У Франції

**З життя Укр. Бібліотеки імені
С. Петлюри в Парижі**

— Замість великодніх візитів і привітань на Бібліотеку склали пожертви в Здолбунові на Волині: Д-р Ірина Преснівська, І. Байдак, д-р М. Мазурець, В. Стежко, д-р Бечківський, Є. Радивилл, Ф. Петренко, Скульський, А. Детчук, соти. О. Філоненко.

У Польщі

— Виклад проф. І. Феценка - Чопівського у Кремен'яці. 14 квітня с. р., в салі кременецького ліцею, відбувся виклад проф. І. Феценка - Чопівського на тему: «Якими шляхами прямує новочасний промисел?»

— Відкриття вистави праць членів Українського Мистецького Гуртка «Спокій» у Варшаві. 15 травня с. р. у Варшаві відбулося урочисте відкриття XI вистави праць Українського Мистецького Гуртка «Спокій». Відкрив виставу проф. Р. Смаль-Стоцький, який у своїй промові дав коротку характеристику праці Гуртка, торкнувся значіння його вистав та оголосив наслідки праць журі для призначення нагород.

Відкриття вистави відбулося в присутності численних гостей. Серед трьох призначених нагород була й нагорода «Тризуба» і його передплатників у розмірі 100 зол.

Ширше справоздання з вистави буде подано в одному з наступних чисел «Тризуба» у статті, присвя-

ченій десятиліттю праці Гуртка «Спокій».

— З життя Союзу Українок - Емігранток у Варшаві. 27 квітня с. р. в Союзі Українок-Емігранток у Варшаві відбулися клубові сходи, присвячені творчості письменниці Н. Королевої.

— «Вечір живого слова». Заходами Союзу Українок-Емігранток у Варшаві влаштовано було 7 травня с. р. «вечір живого слова». Для проведення вечера запрошено було із Львова відому артистку й декламаторку п. Лесю Кривицьку, що виступала на вечорі з багатою власною програмою, яка складалась із декламацій, мелодекламацій і співу. В програмі цій п. Кривицька показала свою всесторонність, починаючи від майже класичного вірша та через мелодекламацію й легкі тангові уривки доходячи до фрагментів з народньої опери Черкасенка.

Варшавська колонія, на жаль, не використала вповні рідкої нагоди послухати артистку, що осолоджує життя нашому галицькому суспільству. Ті нечисленні, що були на вечорі, мали повну насолоду, слухаючи своєрідну інтерпретацію Лепкого, Лужницького, Лівинської-Холодної, Черкасенка та інших.

Трудно сказати, яка частина вечера вийшла кращою. Пані Леся збирала бурю оплесків. А все-ж хіба найбільше вражіння у всіх залишилось після високо-мистецьки інтерпретованої й напричуд сильно виголошеної «Скорбної Матері» Тичини.

Після закінчення програми відбулись вечери, на яких гості, на чолі з п. Кривицькою, весело бавились до самого ранку.

... в с .

В Чехословаччині

— Виклади проф. Д. Дорошенка в Празі. Під час свого приїзду до Праги проф. Д. Дорошенко зробив 2 виклади: один 26. IV с. р. в Історично-Філологічному Т-ві, де подав розвідку про чеського проф. Бідла, як історика, що спеціалізувався на чесько-польських взаєминах і був взагалі дослідником слов'янських справ, зосібна мав велике зацікавлення до української проблеми, підтримуючи сталі зносини з професорами М. Грушевським, Ст. Смоль-Стоцьким, О. Колессою, а потім із самим Д. Дорошенком.

Другий виклад, 29. IV, проф. Д. Дорошенко зробив в Українському Республікансько-Демократичнім Клубі на тему: «Ідейні течії серед українського студентства на початку XX століття». Це були, власне, дуже цікаві спогади доповідача про свої студентські роки, як співучасника життя ідейного українського студентства, спочатку в університеті Варшавським, потім Петербурзьким.

Особливо мальовниче подав доповідач свої спогади про видатні події того часу серед українських інтелігентських кол, а власне відкриття пам'ятника Котляревському в Полтаві та переведення курсів українознавства у Львові, де перед українською молоддю виступали із своїми викладами такі велетні українського народу, як М. Грушевський, І. Франко та інші.

В Румунії

— Великодні сходили українських вояків у Букарешті. Головна Управа Т-ва б. вояків Армії УНР в Румунії влаштувала на перший день Великодня сходини вояків для взаємних привітань, на які прийшло багато вояків із своїми родинами.

Ці сходини відкрив промовою голова Т-ва полк. Г. Порохівський. Після взаємних привітань та побажань відбулися розговори, під час яких панував повний братерства настрій. Говорилося тости за Український Нарід, Провід, Невміручу Українську Армію та її командування, голову Товариства. Хор, під орулою заступника голови Т-ва полк. Ліницького, заспівав «Ще не вмерла України», а потім багато інших великодніх та вояцьких пісень, а п. Д. Геродот продекламував один із своїх віршів.

На сходини завітали й українські гості, що надало їм ще більшої урочистости.

Некролог

+ Козак Панас Конюк. 14 квітня с. р. помер на сухоті в Українській Станиці в Каліші козак 3 стр. Залізної дивізії Панас Конюк. Покійний походив з с. Хрещатик на Буковині. В Українській Армії служив з 1918 року. Поховано його 16 квітня с. р. на військовому українському кладовищі в Шипьорні.

Пером Тобі земля, скромний, дисциплінований і бойовий козаче!

Залізний.

У неділю, 5 червня 1938 року

Другий Вечір - Баль

на користь Українського Технічно-Господарського Інституту в Подєбрадах, в салі Української Громади в Шалеті 18, rue Lavoisier, Vésines-Chalette (Loiret).

Виставлено буде

МАЙСЬКА НІЧ

(«УТОПЛЕНА»)

фантастична комедія в 3-х діях із співами, по оповіданню М. Гоголя, в сценічній обробці Г. Маслюка, музика М. Лисенка.

Беруть участь пані: М. Безносюкова, Л. Вержбицька, Л. Гаряча, Г. Омельченкова, та пп. А. Босий, В. Григораш, М. Грушецький, С. Давиденко, В. Ішук, Г. Маслюк, І. Шаповал, М. Шульга. Хор, парубки, дівчата, русалки.

Режисер — Гр. Маслюк

Диригент — Вол. Ковган

Організатори — Студенти УТГІ

Початок о год. 9 веч.

Ціни місць — 7 і 8 фр.

Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі

й читальня при ній (41, rue de la Tour d'Auvergne, P a r i s 9)
відкрита в середу й четвер — 6-9 г., суботу — 4-8 і в неділю — 2-6

При Бібліотеці Музей С. Петлюри

В читальні 90 органів преси — журналів, газет, бюлетенів з різних країн, де живуть українці.

Книжки видаються додому. За читання 5 фр. у місяць (за одну книгу) і 25 фр. безпеки.

Коштом читача висилаються книги тако-ж і на провінцію.

До набуття в Українській Бібліотеці ім. С. Петлюри в Парижі :

1. Збірник пам'яті С. Петлюри. Видання Міжорганізаційного Комітету в Празі, року 1930. З портретом С. Петлюри та світлинами. Стор. 260. Ціна 40 фр. з перес.

2. Лотоцький О., проф., С и м о н П е т л ю р а . Вид. року 1936, Варшава. Стор. 118. Ціна 10 фр.

3. С и м о н П е т л ю р а в м о л о д о с т і . Збірка спогадів товаришів С. Петлюри. Під загальною редакцією А. Жука. В-во Хортиця, Львів, 1936. Стор. 112. З портретом С. Петлюри і світлинами. Ціна 7.50.

4. Войнарович Б. С и м о н П е т л ю р а . З передмовою О. Доценка. Львів, 1925. Стор. 48. Ціна 7.50 фр.

5. В о л и н ь — С. П е т л ю р і . Цікаві спогади, численні ілюстрації, деякі вперше. Вид. Волинського Українського Об'єднання, 1936, Луцьк. Великий формат. Ст. 24. Ціна 10 фр.

Портрети С. Петлюри

1. Дереворит професора В. Масютина. Розмір 30 × 50 сант. Видання Комітету для Вшанування 10-ої річниці смерті С. Петлюри у Варшаві, р. 1936. Ціна 40 фр. з перес.

2. Великий портрет С. Петлюри. На основі світлин з року 1917. Видання Українського Воєнно-Історичного Т-ва у Варшаві, р. 1937. Розмір 40 × 50 см. Ціна 10 фр. з пересил.

Редакція і адміністрація : 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9
Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редагує — Комітет Адміністратор : Іл. Косенко

Le Gérant : M-me Perdrizet

Imprimerie L. BERESNIAK. 12. Rue Lagrange. Paris (5).